

Les bugaderes: eines i ofici

El Museu d'Història de Catalunya presenta un conjunt d'objectes propis de l'ofici de bugadera, procedents de la població de Perafita (Osona), que han estat cedits pels seus propietaris, Ramona Vila Vall (Can Xelí) i Josep Castellà Suriñach.

El conjunt contribueix a donar rellevància a aquesta tasca i a valorar-la com a patrimoni etnològic i històric, i dona visibilitat a totes les dones que, al llarg de la història, han dut a terme la dura tasca de rentar la roba. Una feina social, necessària per a la vida però sovint poc valorada, que totes les dones han realitzat, algunes només en el si de la família i d'altres com a feina remunerada per a altres persones.

Inicialment es rentava la roba als rius, les rieres, les sèquies, les basses, entre altres llocs, on més endavant es van instal·lar pedres o lloses per facilitar el treball, i més tard es van construir safareigs o rentadors. Alguns d'aquests espais eren privats i s'havia de pagar per utilitzar-los, i d'altres eren públics, construïts pels ajuntaments. A les llars no hi havia aigua corrent i moltes vegades tampoc hi havia espais adequats per rentar i fer-hi la bugada.

Amb el desenvolupament i la difusió posterior dels corrents higienistes a la primera meitat del segle XIX, es van organitzar una sèrie de serveis que van permetre externalitzar diverses tasques de la llar. Aquests serveis van ser fets per dones de les classes populars en espais especialitzats, ja que sempre es va considerar que rentar la roba era una feina de dones, però no de dones benestants. Les bugaderes es dedicaven a rentar la roba dels altres de manera professional per guanyar-s'hi la vida.

A Barcelona tenien molta anomenada les bugaderes d'Horta, que era una zona abundosa en aigua i petites basses, que s'aprofitaven per rentar la roba que portaven de la ciutat de Barcelona. Al crit de «La bugadera! Qui té roba per rentar?», les bugaderes anaven carrer per carrer, sobretot a les zones benestants de Barcelona, recollint amb els seus carretons roba per rentar, i després la retornaven un cop neta. Portaven la roba als safareigs, que acostumaven a tenir dipòsits independents, l'un per ensabonar-la i l'altre per esbandir-la. Només a Horta, hi va haver més de vuitanta negocis de bugaderia, i el carrer d'Aiguafreda es va convertir en una de les zones d'Horta amb més bugaderies. Hi va haver autèntiques nissagues de bugaderes de fins a tres i quatre generacions.

En alguns safareigs hi havia calderes amb aigua calenta i lleixiu i els mossos de safareig traginaven galledes que pagaven les bugaderes per blanquejar la roba. Tot i així, es cobraven unes quantitats mòdiques per l'ús del safareig, del lleixiu o l'aigua calenta, fet que permetia que es pogués el negoci. En algunes poblacions, com ara Manlleu, hi havia al costat dels safareigs un mosso que es dedicava a escalfar aigua i vendre-la, sobretot a l'hivern, perquè les dones, que rentaven la roba amb aigua ben freda, de tant en tant fiquessin les mans a les galledes d'aigua calenta per refer-se del fred. La majoria de vegades les mans acabaven quedant plenes de penellons i clivelles. A més a més, a part de tenir les mans en remull, també estaven en contacte amb productes nocius com la sosa, el lleixiu i el blavet. En altres indrets, com a Caldes de Montbui, ja rentaven amb aigua calenta de manera natural. A les zones més rurals, les dones havien de buscar rius, torrents i fonts, allunyats gairebé sempre de la zona urbana, carregar la roba, preparar el seu propi sabó i, un cop allà, buscar una pedra on picar. Refregaven la roba agenollades i en unes condicions climàtiques que no sempre eren les més idònies. La duresa d'aquesta feina era ben notable i no sols per l'esforç físic que calia per realitzar-la, sinó també per la càrrega que s'havia de portar. En primer lloc, i a banda del caixó o la fusta per agenollar-se, havien de dur un cistell o farcell per transportar la roba, la pastilla de sabó, la galleda per remullar la roba, un cossi per portar-hi el lleixiu i el picador de fusta per estovar la roba.

Al llarg del segle XIX i els inicis del segle XX, es construïren la majoria de safareigs o rentadors, que formaven part de la geografia urbana de la majoria de pobles i ciutats. Foren el que podríem anomenar el primer centre de socialització femení. Així, es va passar de rentar en rius i fonts a rentar en llocs especialment dissenyats per a aquesta finalitat, cosa que en millorava la funcionalitat. Alguns d'ells eren autèntiques joies d'arquitectura modernista. Amb la construcció dels safareigs o rentadors també es van dictar diverses normatives de sanitat pública relacionades amb les seves condicions, ja que els moviments higienistes associaven la majoria de les malalties a les condicions de l'aigua.

Els safareigs han estat, al llarg dels anys, un lloc de reunió de les dones, i, alhora, un espai de treball on es feia una feina molt dura, poc valorada i amb el pas del temps gairebé oblidada.

Els safareigs, un espai de socialització per a les dones

Fer la bugada, com totes les feines de la casa, era una tasca exclusivament femenina. La contribució de les dones a l'àmbit del treball ha estat i és fonamental per a la sostenibilitat de la vida quotidiana. Fins fa relativament poc, les rentadores eren un article de luxe i, tot i la seva introducció a les llars a mitjan segle XX, no tothom gaudia d'aquest aparell. Antigament, i encara fins ben entrat el segle XX, les dones rentaven al riu o a les basses, fins que es van construir els safareigs públics. Això va alleugerir l'esforç que s'havia de fer per rentar la roba de genollons a la vora del riu.

Rentar la roba era un treball feixuc i rudimentari, molt calorós a l'estiu i molt fred a l'hivern. El sistema més corrent de rentar la roba consistia a fregar-la bé amb el sabó i colpejar-la amb una pala de fusta per acabar de treure'n tota la brutícia. Acabada la bugada, les dones ficaven a la galleda la roba neta i molla, i tornaven cap a casa, on estenien la roba per eixugar-la. Les peces més grans es posaven en grans cubells, plens d'aigua calenta, que es tapaven amb uns draps espessos de cànem o de lli, que es cobrien amb cendra i fulles de llorer.

Antigament la cendra s'utilitzava per rentar, ja que, com que tenia abundant carbonat potàssic, produïa una reacció amb els greixos de la roba bruta, provocava la saponificació i actuava com a blanquejant d'una manera similar a l'actual lleixiu.

La fabricació de sabó a partir d'oli brut era habitual a les llars. Es barrejaven olis i cendra, i es feia bullir aquesta barreja en una olla amb sosa i aigua durant unes quantes hores a foc lent. Quan es refredava, el sabó se solidificava. També es feien servir altres productes, com les herbes saboneres, que, en refregar-les a la roba, en contacte amb l'aigua, desprenien una mena de sabó, que també era un gran detergent natural. De fet, al voltant de les bugaderes va sorgir una altra petita activitat realitzada en paral·lel per algunes dones: la fabricació de sabó i lleixiu per al seu propi ús i també per vendre.

Els safareigs es van convertir en un lloc de socialització femenina, un lloc de tertúlia mentre les dones rentaven, i aquest fet va afavorir la creació de dites populars que han arribat fins a l'actualitat. Era un lloc íntim on s'explicaven les seves coses i les que passaven al seu voltant. Al llarg dels anys, al voltant dels rentadors han anat sorgint tot un seguit de paraules, frases i refranys. Són les aportacions que aquesta feina ha fet al folklore popular català. Aquesta activitat ha deixat vestigis en el llenguatge, com ara «fer safareig», «passar bugada», «perdre un llençol a cada bugada», «Ai! senyor! Tanta roba i tan poc sabó», etc.

Als rentadors les dones treballaven, però també cantaven i s'explicaven coses del seu dia a dia. De vegades la canalla acompanyava la mare o l'àvia i aprofitava per jugar i fer entremaliadures. Era un espai de llibertat, on podien parlar sense traves, explicar-se remeis, històries, xafarderies o compartir cançons.

Amb la canalització de l'aigua a les llars, la introducció dels safareigs a les cases i la posterior arribada de les rentadores elèctriques, els rentadors es van anar abandonant, el rentat de la roba es va anar restringint a l'àmbit privat i el negoci de les bugaderes artesanals va anar morint. Tot i així, algunes d'elles,

quan es van començar a construir safareigs a les cases, van començar a anar de casa en casa a rentar la roba al safareig familiar, però fou per poc temps i sobretot a les zones rurals.

D'aquí que aquesta donació, a banda de servir per conèixer una part de l'utilitat desconegut tot sovint per la gran majoria de nosaltres, també ret homenatge a totes aquelles dones que, al llarg dels anys, van exercir l'ofici de bugadera o que, simplement, van rentar la roba.